

מדינה אדומה, חולות זהובים: אור ירוק לתיירות בסיני?

אופיר וינטר, תומר פדלון ויורם שוייצר

בראשית יולי פתחה מצרים את גבולותיה בניסיון לחדש את התיירות הבינלאומית ולאושש את כלכלתה, תחילה בשלושה מחוזות ובהם דרום חצי-האי סיני. מצרים אינה מגבילה כניסת תיירים ממדינות "אדומות", אך מעבר טאבה עודנו סגור מהצד הישראלי. יתר על כן, לאזהרת המסע של המטה ללוחמה בטרור, שלפיה "נמשך האיום החמור למימוש פיגועי טרור נגד תיירים בסיני", נוספים עתה חששות בריאותיים נוכח מגפת הקורונה. לישראל ולמצרים אינטרס לשותף פעולה בתחום התיירות, אך מימושו מצריך הגברת התיאום בין הצדדים לשם גיבוש מענים לאתגרים הביטחוניים והרפואיים הקיימים בעת הנוכחית.

קורבנות מגפת הקורונה במצרים הגיעו בראשית אוגוסט לקרוב למאה אלף נדבקים ו-5,000 מתים, על סמך נתוני ממשלת מצרים. חצי-האי סיני לא נותר חסין לנגיף, אם כי נפגע במידה קלה יחסית לשאר חלקי המדינה. בצפון סיני התגלה חולה קורונה ראשון רק בסוף אפריל ומקרה מוות ראשון נרשם ביוני, כאשר מספר הנדבקים הידוע הסתכם עד אז בכמה מאות. במחוז דרום סיני – שבו נמצאים מוקדי התיירות – אותרו עד ראשית יולי כ-7,000 חולי קורונה, אך במהלך החודש נבלם קצב ההדבקה ולא תועדו נדבקים בקרב התיירים הפוקדים אותו.

בה בעת, השלכותיה הכלכליות של המגפה לא פסחו על מצרים בכלל ועל סיני בפרט. בשלהי 2016 הכריזה מצרים על רפורמות כלכליות בחסות קרן המטבע הבינלאומית, אשר הובילו להגברת הצמיחה ל-5.6 אחוזים ב-2019, לירידה באבטלה אל מתחת ל-8 אחוזים ולהפחתת החוב הממשלתי. משבר הקורונה קטע את המגמה החיובית והתחזיות לשנה הקרובה עגומות למדי. לפי הערכת ה"אקונומיסט", כלכלת מצרים תצמח השנה בחצי אחוז בלבד ושיעורי האבטלה יטפסו ל-12 אחוזים.

השפעת המגפה על התיירות במצרים, המהווה מקור ההכנסה השלישי בחשיבותו למדינה – ואשר הצליחה להשתקם בשנים האחרונות – דרמטית אף יותר. לפני משבר הקורונה הייתה אחראית התיירות ל-11.8 אחוזים מהתמ"ג המצרי, 19.3 אחוזים מההכנסות במטבע זר וכעשרה אחוזים ממקומות התעסוקה. ב-2019 ביקרו במצרים 13 מיליון תיירים וב-2020 היה אמור להירשם שיא חדש: 16 מיליון תיירים והכנסות של 13 מיליארד דולר. אולם על פי הערכות ממשלת מצרים, הפגיעה בתיירות גוררת אובדן הכנסות של כמיליארד דולר מדי חודש, וללא חידושה תיווצר סכנה ישירה לתעסוקתם של 1.4 מיליון מצרים. הצניחה בתיירות מצטרפת לצמצום הצפוי בהעברות הכספים של 2.5 מיליון המצרים העובדים במדינות המפרץ, שפרנסתם נפגעה כתוצאה ממשבר הקורונה ומהירידה במחירי הנפט. הצפי במצרים הוא לעלייה בשיעורי העוני מ-32.5 ל-44.4 אחוזים ולהעמקת העוני הקיצוני.

חרף הנתונים המדאיגים, ממשלת מצרים זוכה לאמון מצד קרן המטבע העולמית, שאישרה לה במאי וביוני הלוואות בסך שמונה מיליארד דולר, במטרה לשמר את הישגי הרפורמה בשנים

האחרונות. עוד נועדו ההלוואות לאפשר למצרים להמשיך – גם אם בקצב מואט – במיזמי הפיתוח המתבצעים בין השאר בסיני ומספקים מקומות עבודה רבים. הרווח מכך כפול: פיתוח האזור למען האוכלוסייה המקומית, לצד מניעת הצטרפות אפשרית של מובטלים לפעילות טרור.

ניסיון לחידוש התיירות

עם פרוץ משבר הקורונה השעתה מצרים את התיירות, כולל באתרי האירוח הפופולריים בדרום סיני. קהיר קיוותה לנצל את ההפוגה לשדרוג האטרקציות התיירותיות, וברשתות החברתיות הושקו סיורים וירטואליים באתרים ארכיאולוגיים. במקביל למאמצי שיווק המוכוונים לעתיד, ניתנו הטבות לבתי מלון ולעובדי ענף התיירות במטרה להקל עליהם לצלוח את התקופה השחונה.

באמצע מאי, עם התעצמות המשבר הכלכלי ולמרות העלייה שנרשמה אז בשיעורי התחלואה, החליטה מצרים להתניע מחדש את התיירות. משרד הבריאות המצרי הכריז על תוכנית לחזרה לשגרה, אשר כללה בשלב ראשון את חידוש תיירות הפנים. שר התיירות והארכיאולוגיה, ח'אלד אל-ענאני, הבהיר בביקור בשרם א-שיח' כי התיירות הזרה תתחדש רק עם שיטוח עקומת הנדבקים ולאחר שיוכח כי בתי המלון מסוגלים לעמוד בתו התקן הבריאותי שהגדיר משרדו.

בראשית יולי פנתה קהיר לניסיון להחיות גם את התיירות הבינלאומית בשלושה מחוזות חוף – דרום סיני, הים האדום ומטרוח – בהנחה שאלה בטוחים יותר מבחינה בריאותית מעריה הצפופות של מצרים. זאת, תוך יישום ואכיפה של תקנות זהירות בבתי מלון, בכללן: הגבלת התפוסה לחמישים אחוזים; איסור על מזנון בשירות עצמי; הגבלת מספר הילדים בחדר.

האתגר העומד עתה בפני מצרים הוא שכנוע התיירים להגיע ודרבון מדינות העולם להסיר בפניהם חסמים בירוקרטיים. מצרים הכריזה על תמריץ כספי – פטור מתשלום דמי ויזה. בנוסף, פתח משרד התיירות המצרי בקמפיין מקוון, שהוכתר עד כה בהצלחה חלקית. ביולי נחתו בשרם א-שיח' עשרות טיסות ממזרח אירופה, אולם מרבית מדינות האיחוד האירופי עדיין מציבות את מצרים ברשימת המדינות "האדומות". התפוסה ברבים מבתי המלון נותרה נמוכה ובלתי רווחית, ומצרים תולה תקוות בחידוש התיירות ממערב אירופה לקראת ספטמבר-אוקטובר.

תיירות בסיני בצל אתגר הטרור

על מאמציה של מצרים לחדש את התיירות בדרום סיני, הנהנה בשנים האחרונות מיציבות ביטחונית, מעיבה פעילות הטרור המתמשכת בצפון סיני, שאף הסלימה בחודש האחרון. מצרים פתחה בפברואר 2018 במבצע רחב היקף נגד 'מחוז סיני' המזוהה עם דאע"ש, שבמסגרתו חוסלו פעילים בכירים וזוטרים, אך הארגון ממשיך לבצע פעולות טרור וגרילה נגד כוחות הצבא והמשטרה המצריים ונגד אנשי השבטים המתנגדים לו ומשתפים פעולה עם כוחות הביטחון המצריים.

ב-21 ביולי ערך הארגון תקיפה משולבת על בסיס של צבא מצרים באזור ביר אל-עבד בצפון סיני, בסיומה פשטו אנשיו על ארבעה כפרים מערבית לו, פיזרו בהם מטעני נפץ והניפו את דגלי 'המדינה האסלאמית'. בתגובה לפעילות חריגה זו התמקד צבא מצרים במתקפות מהאוויר ובכיתור השטח באמצעות הצבתם של מחסומי דרכים, אך התקשה להסיג את הפושטים לאחור.

חרף הטרור המתמשך, המשטר המצרי טוען כי חל שיפור ניכר בהשוואה למצב ששרר ב-2015 - 2017: תדירות הפיגועים ירדה, נזקיהם פחתו והטרוריסטים מכותרים בכיסים מתוחמים בצפון סיני ובמרכזה. בה בעת, המשטר עודנו רחוק מהיעד של הבסת 'מחוז סיני' ואיחוד כלל השבטים המקומיים לפעולה אפקטיבית נגדו. יתרה מכך, הנסיבות הנוכחיות עלולות לשחק לידי 'מחוז סיני': אבטלה גוברת, האטת מיזמי פיתוח עקב ירידה בהשקעות וקשיי נזילות פיננסיים, והסטת הקשב והמשאבים של צבא מצרים מהתמודדות עם המצב הביטחוני בסיני לזירות בוערות מבית ומחוץ, בראשן לוב ואתיופיה.

ההאטה הדרמטית בתיירות בדרום סיני מקרינה אף היא לרעה על המצב הכלכלי והביטחוני בצפון סיני, שחלק מתושביו מתפרנסים מהענף. מחוז דרום סיני אומנם לא חווה פיגועים במשך קרוב לחמש שנים, מאז הפלת המטוס האזרחי הרוסי באוקטובר 2015, אך פעילות גורמי הטרור בצפון סיני עלולה להציב אתגר גובר למעגלי ההגנה היעילים שיצרה מצרים סביב אתרי התיירות הדרומיים.

עבור התיירים מישראל הפך דרום סיני בשנים האחרונות ליעד פופולרי, כאשר רבים מעדיפים להתעלם מאזהרת המסע של המטה ללוחמה בטרור. ב-2019 עברו במסוף טאבה למעלה מחצי מיליון ישראלים, גידול של כשלושים אחוזים לעומת 2018. המעבר נסגר בראשית מארס, ופתיחתו מחדש מתמהמהת למרות לחציהם של המעוניינים "לרדת לסיני" בקיץ ובתקופת חגי תשרי.

התיירים הישראלים בסיני לא סבלו מפיגועים מאז מתקפת הטרור שאירעה ב-2004 בטאבה ובראס א-שטן, בה נהרגו 34 תיירים, 12 מתוכם מישראל. עם זאת, אין להוציא מכלל אפשרות איומים עתידיים. בפסח 2017 נסגר מעבר טאבה עקב התרעות קונקרטיות. בנוסף, בינואר האחרון הורה דובר 'המדינה האסלאמית' לפעילי 'מחוז סיני' (ואזור חורן בסוריה) לפגוע ביהודים - הנחיה שעלולה להתבטא במאמץ מוגבר לבצע פיגועים בגבול ישראל או לפגוע בתיירים ישראלים בדרום סיני.

המלצות

המשבר הגלובלי שהתעורר בעקבות מגפת הקורונה מזמן לישראל ומצרים הזדמנות ייחודית לקדם אינטרסים משותפים בתחום התיירות. בשעה שקשרי האוויר הבינלאומיים מצטמצמים, חלה עלייה בחשיבות המרחב הקרוב ובחיזוק הקשרים בין מדינות שכנות החולקות גבול גיאוגרפי משותף. ברוח זו הצהיר שר התיירות, אסף זמיר, כי הוא "רואה חשיבות רבה בשיתופי פעולה אזוריים בתחום התיירות לטובת קידום כלכלת ישראל, יחסי החוץ שלה והסכמים דיפלומטיים רלוונטיים. זאת, בכפוף למדיניות החוץ של ישראל ולאזהרות המסע הרלוונטיות".

דברי השר משקפים את האינטרס המשותף לישראל ולמצרים בתחום התיירות, לצד הקושי בתרגומו למדיניות בפועל עקב חששות בריאותיים וביטחוניים. עם זאת, מגוון אפיקי פעולה עשויים לתרום לקידום הנושא: במישור הרפואי יכולות שתי המדינות להפעיל מנגנון מתואם ושקוף למעקב אחר התפשטות המגפה משני צדי הגבול, לערוך בדיקות קורונה מהירות לעוברים ולשבים במסוף טאבה (כנהוג במעברי גבול אחרים בעולם) ולגבש 'תו סגול' לשמירה על בריאות התיירים במקומות אירוח נבחרים בדרום סיני.

במישור הביטחוני, באפשרותן למנף את התיאום הצבאי הפורה שהן מקיימות בשנים האחרונות כדי לבחון האם ובאילו תנאים ניתן להחריג את דרום סיני מאזהרת המסע הישראלית. הקריטריונים הרלבנטיים בהקשר זה הנם: זמינות מודיעין איכותי; העדר התראות קונקרטיות; וידוא סידורי ביטחון נאותים לאורך רצועת החוף התיירותית; שיתוף פעולה אפקטיבי בין המשטר לשבטים המקומיים.

צעדים מעשיים בכיוונים אלה עשויים להגביר את האמון בין ישראל למצרים, לשפר את יחסייהן ואף להתפתח בהדרגה לשיתופי פעולה בילטרליים ואזוריים נוספים בתחום התיירות, דוגמת בניית חבילות נופש בסיני ובאילת לתיירים מחו"ל. שיפור הדיאלוג בנושא התיירות יסייע למדינות לקדם אינטרסים משותפים בתקופת משבר הקורונה, ובשאיפה - גם לאחריו.